

GESTALTNINGSPROGRAM GAMLESTADENS FABRIKER

**SAMRÅDSHANDLING
2014 04 29**



INNEHÅLL

DEL A

Medverkande

1. Inledning

Syfte
Bakgrund

2. Beskrivning av området

Historik
Idag

DEL B

3. Utgångspunkter gestaltning

Målbild
Karaktär
Påverkan från yttre faktorer
Planutformningen

4. Gestaltning nya byggnader

Möten och skala
Fasadernas utformning mot det offentliga rummet
Bottenvåningarnas utformning mot det offentliga rummet
Taken
Bostadsgårdarna

5. Befintliga byggnader

Principer fasadåtgärder

6. Gator, stråk och offentliga rum

Rum med varierande storlek och innehåll
Material
Grönska

7. Övrig gestaltning i det offentliga rummet

Belysning och ljussättning
Gatumöblering
Skyltning
Parkering
Barriärer
Arkeologi

Förteckningar

Källor
Fotografier och illustrationer

MEDVERKANDE

Aberdeen Asset Management

Eva Enochson

Utveckla Staden

Stephan Ekstedt

GAJD arkitekter

Pernilla Andersson

Magnus Englund

Sebastian Gokah

I samarbete med:

Stadsbyggnadskontoret

Sören Holmström

Arvid Törnqvist

Mattias Westblom

1 INLEDNING



Flygfoto från söder

Syfte

Detta gestaltningsprogram beskriver principer för gestaltningen av bebyggelse och stadsrum i den nya detaljplanen för Gamlestadens Fabriker. Det ska ses som ett hjälpmedel under hela processen, från planering till exploatering.

Bakgrund

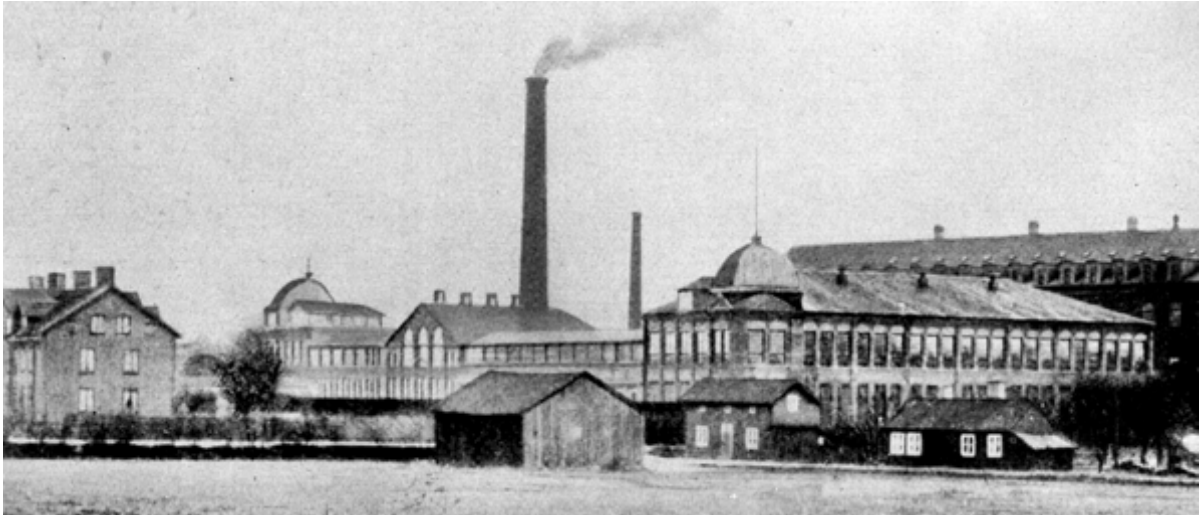
Mellan åren 2002 och 2006 tog Göteborgs Stad fram en fördjupad översiktsplan för delar av Bagaregården och Gamlestaden, där Gamlestadens Fabriker ingår. Gamlestaden är idag ett av stadens viktigaste förnyelseområden, med tanke på närheten till centrum och goda förbindelser med kollektivtrafik. Det är också en viktig länk mellan centrum och de nordöstra stadsdelarna. Översiktsplanens intentioner är att skapa ett centrum för omgivande områden i Gamlestaden, samtidigt som man vill knyta stadsdelen närmare centrala Göteborg genom utbyggnaden av

den nya knutpunkten. Gamlestads Torg kommer efter utbyggnaden att bli en av Göteborgs viktigaste knutpunkter för kollektivtrafik. Tillsammans med spårvagnar och bussar har också en ny pendeltågsstation för tågen mot Trollhättan placerats här. Gamlestads Torg och Gamlestadens Fabriker ska utvecklas till levande stadsmiljöer med blandstadsinnehåll, det vill säga en blandning av verksamheter och bostäder. Samtidigt planeras för ett nytt köpcentrum och bostäder i Nya Kulan, SKF:s gamla fabriksområde längs med Artillerigatan.



Ortofoto med plangränser

2 BESKRIVNING AV OMRÅDET



Vy från 1892 med det gamla väveriet, B5, i förgrunden.

Historik

Gamlestaden är en historisk plats. Läget vid Säveån gjorde den lämplig för att anlägga en stad, som skulle överta gamla Lödöses roll som centrum för handel och politik. 1473 anlades därför här Nya Lödöse, som blev en betydande stad som landets port åt väster fram till grundandet av Göteborg 1621. När de sista invånarna i och med det tvingades flytta från Nya Lödöse till Göteborg fick området namnet gamla staden, senare Gamlestaden.

Gamlestaden fungerade sedan som utmarker till den nya staden Göteborg. Här anlades en rad landerier med odling och djurhållning som skulle förse stadsborna med mat. Ett av dessa landerier var Ånäs landeri, på platsen som senare blev Gamlestadens Fabriker. Landeriet övertogs på 1700-talet av bröderna Sahlgren, som istället startade ett sockerbruk här. Bruksverksamheten pågick en bit in på 1800-talet för att sedan ersättas av ett spinneri. Grunden till det som senare kom att bli en av Sveriges ledande textilindustrier var lagd.

Gamlestadens Fabriker fortsatte att utvecklas som ett industriområde för textilproduktion i olika regi och med ett växande och föränderligt byggnadsbestånd fram till 1960-talets textilkris, som så småningom ledde till en avveckling av produktionen. På 1970-talet revs en rad byggnader och fler stod på tur. På grund av, eller tack vare, 80-talets fastighetskris avstannade planerna på att riva och bygga nytt och på 90-talet ändrades sedan synen på området. Nu ville man istället bevara miljön och byggde därför successivt om byggnaderna, som kom att hyras ut till i huvudsak media- och kulturföretag. Fram till idag har utvecklingen sedan gått mot ett mer blandat innehåll med kontor, vård, lager och lättare industri. Idag består Gamlestadens Fabriker av en unik blandning av industribyggnader från 1700-talet och framåt som gör det till en spännande och säregen miljö.



Vy från väster

Idag

Gamlestaden idag är en levande och mångkulturell stadsdel med tydlig identitet. Industrimiljöer som SKF och Gamlestadens Fabriker ger en speciell karaktär, liksom de gamla arbetarbostädernas landshövdingekvarter. Samtidigt har stadsdelen ett rykte om sig som otrygg, med dåligt sammanhängande delar och stora oanvända ytor som impediment. Likaså är den avskild från närliggande stadsdelar och centrala Göteborg genom stora barriärer och otydliga samband.

De största barriärerna utgörs av den omfattande infrastrukturen runt omkring. Samtidigt byggs i anslutning till denna trafikapparat just nu hållplatsen vid Gamlestads Torg ut till en av Göteborgs största knutpunkter för kollektivtrafik. Detta bidrar förstås till att öka tillgängligheten och attraktiviteten. Likaså medför den planerade bebyggelsen på Gamlestads Torg ett ökat antal besökare till stadsdelen och ett sammanhang med fler bostäder.

Den speciella karaktären med sin unika sammansättning av industrihistoriska byggnader ger tillsammans med närheten till Säveån goda förutsättningar för att åstadkomma en spännande stadsmiljö vid Gamlestadens Fabriker.

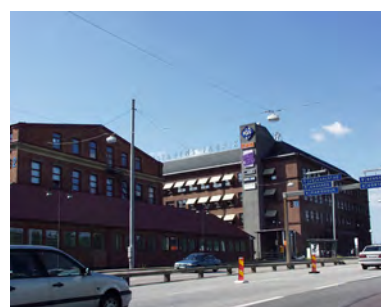
Idag är stora ytor inom området obebyggda och används till markparkering. Eftersom en stor del av byggnaderna fortfarande innehåller lager och andra transportintensiva verksamheter, tar även inlastningszoner och lastbryggor mycket plats i anspråk. Framför allt i den södra delen är bebyggelsen gles med en rad odefinierade stadsrum. I en framtida exploatering av området kommer de flesta av dessa ytor att bebyggas.



B27:s vänstra fasad



B15 sedd från Gamlestads Torg



B2 och B15 från Gamlestadsvägen



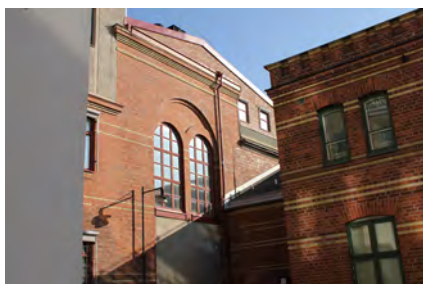
B1 och B14



B13 och B11



Vy mot norr med B27 och B22 i förgrunden



B10 och B11



Vy mot B21 med B13 i förgrunden



B1, B3, B10 och B11

3 UTGÅNGSPUNKTER GESTALTNING



Visionsbild

Målbild

I arbetet med detaljplanen har det genomförts ett antal workshops med syftet att hitta en gemensam syn på områdets utveckling ur olika aspekter. En av dessa handlade om att skapa en vision för det framtida Gamlestadens Fabriker. Resultatet sammanställdes i en gemensam målbild, som beskrevs utifrån ledorden "tillåtande", "levande", "rufft och hippt" och "blandstad".

Denna målbild har sedan varit utgångspunkten i det fortsatta arbetet och har fått genomsyra idéerna på alla nivåer. Eftersom den också varit grunden till gestaltungsidéerna beskrivs den här i korthet.

"Levande"

Det är viktigt att området blir en levande del av Gamlestaden och Göteborg. Detta ska bland annat ske genom:

- att skapa en tät stadsmiljö med innerstadskaraktär
- små och variationsrika stråk och stadsrum
- att lyfta fram närheten till Säveån och skapa ett intressant kajrum, som blir en del i det gemensamma årummet mellan Gamlestads torg och Gamlestadens Fabriker, liksom en del i stråket längs Säveån. På så sätt förstärks också kopplingen till Gamlestaden, Kviberg och vidare österut.
- att planera för levande bottenvåningar, som skapar en trygg miljö och befolkar området. Där det är möjligt ska de innehålla verksamheter längs utpekade stråk.
- att befolka området under en större del av dygnet med en variation av verksamheter. Bland annat kan en livsmedelsbutik och ett hotell skapa de flöden som krävs för att skapa en levande och trygg miljö.
- en varierad och väl avvägd belysning som ger trygghet och identitet.



Gård vid Magasinsgatan, Göteborg



Magasinsgatan, Göteborg

“Tillåtande”

Gamlestadens Fabriker karaktäriseras av en stor och tillåtande variation som ett resultat av den successiva utbyggnaden av området. Detta präglar såväl byggnadernas utformning som stadsrummen. Samtidigt finns det mycket som håller samman brokigheten och denna “sammanhållna variation” är viktig att upprätthålla i den fortsatta utvecklingen av området. Detta kan uppnås genom:

- moderna tillägg och påbyggnader av befintliga byggnader, ibland utformade som stillsamma möten och ibland mer avvikande.
- ett par profilbyggnader, som avviker mer i sin utformning och kan fungera som landmärken.
- att utnyttja det gynnsamma annonsläget till en tillåtande, stadsmässig och transparent utformad skyltning.
- att utmana begränsande krav och reglverk för att uppnå målen.



Gammalt möter nytt,
Manchester



Påbyggnad med bostäder
på P-hus, Göteborg



Tillåtande, men “transparent” skyltning, Manchester

“Rufft och hippt”

Den gamla industrimiljön i området skapar en spännande miljö. Här finns en naturlig ruffighet som är viktig att tillvarata i den framtida utvecklingen. Området får inte bli för tillrättat, utan ska bevara den ruffa känslan, som även kan bidra till att göra det hippt. “Rufft och hippt” blir alltså viktiga ledord, som kan uppnås genom att:

- inte överplanera området i minsta detalj.
- välja passande verksamheter till lokaler i markplan och satsa på återkommande evenemang som marknader och utställningar.
- låta grönskan vara stadsmässig, men inte för tillrättat.
- utforma bostadsgårdar och stadsrum med en ruff och inte så tillrättad karaktär.
- bejaka de befintliga fysiska och mentala barriärerna och vända dem till något positivt.



Innergård, Vasastan Göteborg



Gård vid Kaserntorget, Göteborg

“Blandstad”

Målet med den framtida utvecklingen är en blandstad, dvs ett innehåll med både verksamheter och bostäder.

För att åstadkomma en bra boendemiljö med en tillräcklig andel bostäder krävs att man:

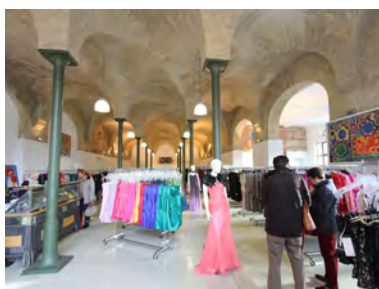
- tillvaratar möjligheterna i den gamla industrimiljön och närheten till Säveån.
- utmanar de begränsningar som finns i form av krav och regler för boendet.
- skapar en blandning av bostäder med olika standard för olika målgrupper.
- planerar för en spridning av bostäderna inom området, även i några lägen i den befintliga bebyggelsen.

För att kunna motivera nybyggnation av moderna kontorshus krävs att området lyfts från ett C-läge till ett B-plusläge för kontor. Likaså måste intresset för att besöka området ökas. Detta tror vi kan ske genom att:

- lyfta fram Gamlestaden och kommunicera de förbättringar som utvecklingen innebär.
- satsa på en utbyggd service, med restauranger, kaféer och en livsmedelsbutik.
- placera ett nytt hotell i området i anslutning till tågstationen och Knutpunkten.
- variera utbudet av kontorslokaler, från moderna effektiva lokaler till enklare kontorshotell.
- lokaler i de gamla industribyggnaderna anpassas till byggnadernas förutsättningar med öppna och trendiga storrumslösningar.
- skapa en rad mindre och prisvärda lokaler som kan ge området image och status, gärna med avstamp i områdets historia, till exempel kläddesign, syateljéer eller vintagebutiker.
- hitta en profilhyresgäst som stöder dessa verksamheter och förstärker områdets varumärke.
- satsa på kommersiell kultur, som tex en mindre teaterlokal och det befintliga mikrobryggeriet.
- undvika transportintensiva verksamheter, som gör att området upplevs som ett industriområde.
- göra området tillgängligt med parkeringsplatser, både i P-hus och längs gatorna, som ger levande och trygga stadsrum.



Kungälvsparken, Göteborg



Victoria-Quartier, Berlin



Bostäder i Klippan

Karaktär

Gamlestadens Fabriker karaktäriseras av en stor variationsrikedom vad gäller bebyggelse och stadsrum. Området har en lång historia och arkitekturen har tillkommit och förändrats successivt, där det som byggts har präglats av det aktuella behovet och sin tids arkitekturideal. Utvecklingen har skett relativt pragmatiskt, byggnader har rivits och ersatts med nya eller byggts om. Detta har genom åren resulterat i en brokig bebyggelse, med årsringar från olika tiders industriarkitektur.

Den befintliga miljön bildar samtidigt en helhet, som karaktäriseras av:

- påbyggda och ombyggda volymer
- en nedbruten skala
- en hög detaljeringsgrad
- tegel, puts och natursten som dominerande material i en varm färgskala
- avsaknad av markerade sockelvåningar generellt
- ett brokigt taklandskap, med varierande höjd och utformning
- En nedtrappning av bebyggelsen utåt i den norra delen
- en variation i skala och täthet med byggnadshöjder mellan två och åtta våningar
- i huvudsak hårdgjorda ytor med markbeläggning av asfalt och gatsten

I den fortsatta utvecklingen av området blir just detta, ett tillåtande synsätt och en sammanhållen variation, viktiga ledord. Dagens behov ska styra utformningen av nybyggnationen, med stor hänsyn till det befintliga. Det är viktigt att behålla en historisk kontinuitet, men med vår tids årsringar.

Den centrala tvärgående gatan i öst-västlig riktning delar upp området i två delar, med stor skillnad i karaktär dem emellan. Områdets norra del innehåller de kulturhistoriskt mest intressanta miljöerna. Här är bebyggelsen tätare och stadsmiljön brokig med smala gränder och mindre platsbildningar. Närheten till Sävån och kopplingen till den planerade bostadsbebyggelsen på norra sidan om den ger speciella förutsättningar för framtida bebyggelse i denna del. I söder är miljön glesare med flera obebyggda och odefinierade platser. Byggnaderna här är även de tidstypiska med hög detaljeringsgrad.



Smala gränder i den norra delen



B27:s östra fasad



Ett brokigt taklandskap



En variation i material



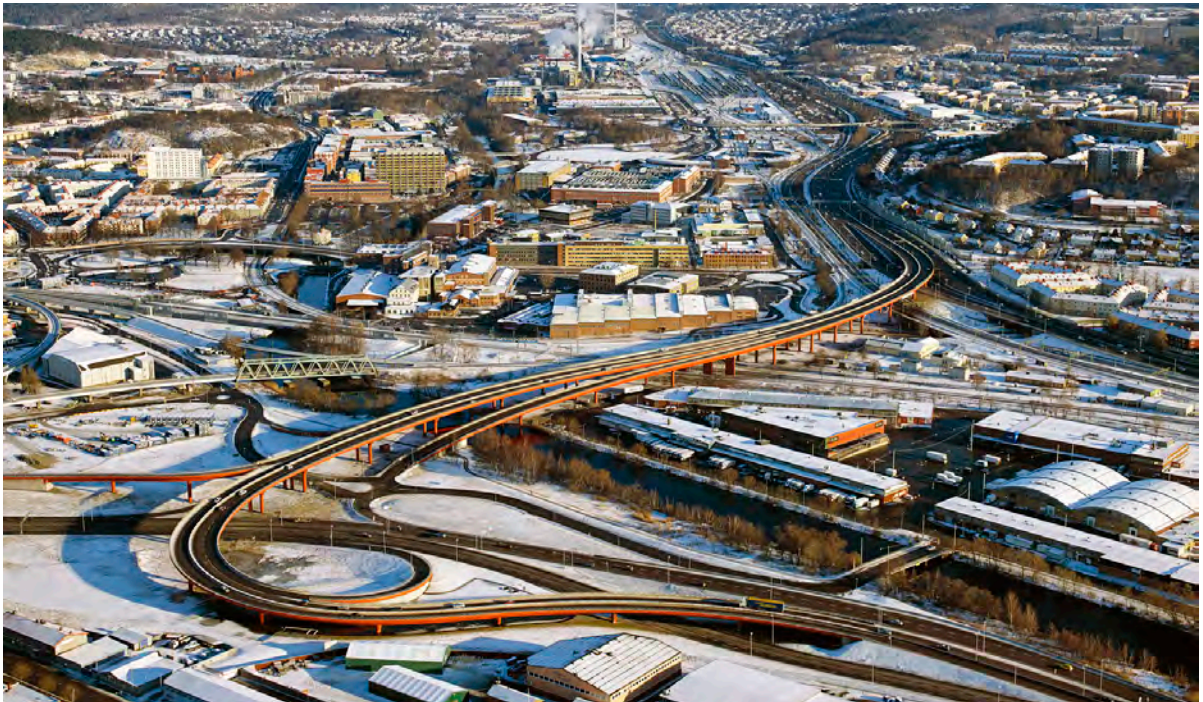
På- och tillbyggda volymer



Påverkan från yttre faktorer

Förutom den befintliga, kulturhistoriska miljön i området finns det en rad yttre faktorer som påverkar utformningen av planen. Tre av dessa berörs här i korthet, då de får direkta konsekvenser för planstrukturen.

- De infrastrukturstråk som passerar söder och väster om området, med biltrafik på E20 och Partihallsförbindelsen samt tågtrafik på Västra Hamnbanan, Norge-Vänerbanan och Hamnbanan, medför transporter av farligt gods. Detta kan eventuellt påverka nybyggnationens omfattning och innehåll.
- Den tunga trafiken alstrar också buller, som får konsekvenser framför allt för den planerade bostadsbebyggelsen.
- Nivåerna för högt vattenstånd och risken för översvämningar påverkar utformningen av bebyggelse och stadsrum.



Flygfoto från väster med Partihallsförbindelsen i förgrunden



Sæveån i norr



Vy från sydväst



Vy åt väster från den nya entréplatsen vid B19

Planutformningen

Planen innebär en förtätning av området med en fördubbling av byggnadsarean. Målet är en tät bebyggelse med innerstadskaraktär. Stadsmässighet är ett viktigt ledord både vad gäller byggnader och platser.

Även i den fortsatta utvecklingen kommer det att vara en skillnad mellan områdets norra och södra del. I norr kommer den täta skalan och brokigheten att ytterligare förstärkas med ny bebyggelse som kompletterar den befintliga. Här placeras den största andelen bostäder i tre kvarter, två av dem i ett attraktivt läge vid Säveån. Årummet på Säveåns båda sidor blir ett viktigt gemensamt rum, som knyter ihop Gamlestads Torg med Gamlestadens Fabriker. Kommunikationen över sker genom ett par nya broar, en för gång- och cykeltrafik och en renodlad gångbro. Den senare placeras mitt i kajrummet och utgör en del i ett nytt stråk genom Gamlestadens Fabriker. Detta stråk blir viktigt, eftersom det är här man som besökare från Gamlestads Torg leds in i området genom den nya bebyggelsen vid kajen och vidare in i den äldre industrimiljön.

På grund av översvämningsrisken, ska området kunna skyddas mot högre vattennivåer. Det kommer att ske genom en blandning av tillfälliga skydd och permanenta lösningar med förhöjda marknivåer och murar. I andra delar av området klarar man den föreskrivna nivån för högsta högvatten utan större åtgärder. Vid Säveån däremot behöver man skydda för översvämnning och kajen förslås därför höjas en meter från nuvarande nivå.

För att kunna hantera riskerna med farligt gods, krävs att man åstadkommer skydd mot dem, såvida inte detta kan tas om hand vid källan. Planen har utformats så att nybyggnaderna åt väster och

söder kan fungera som en barriär mellan transporterna och området innanför. I denna skyddande zon placeras P-hus, kontorsbyggnader och ett hotell. Dessa byggnader ska kunna utformas så att fasaderna utåt utgör skydd i sig, dvs som täta konstruktioner.

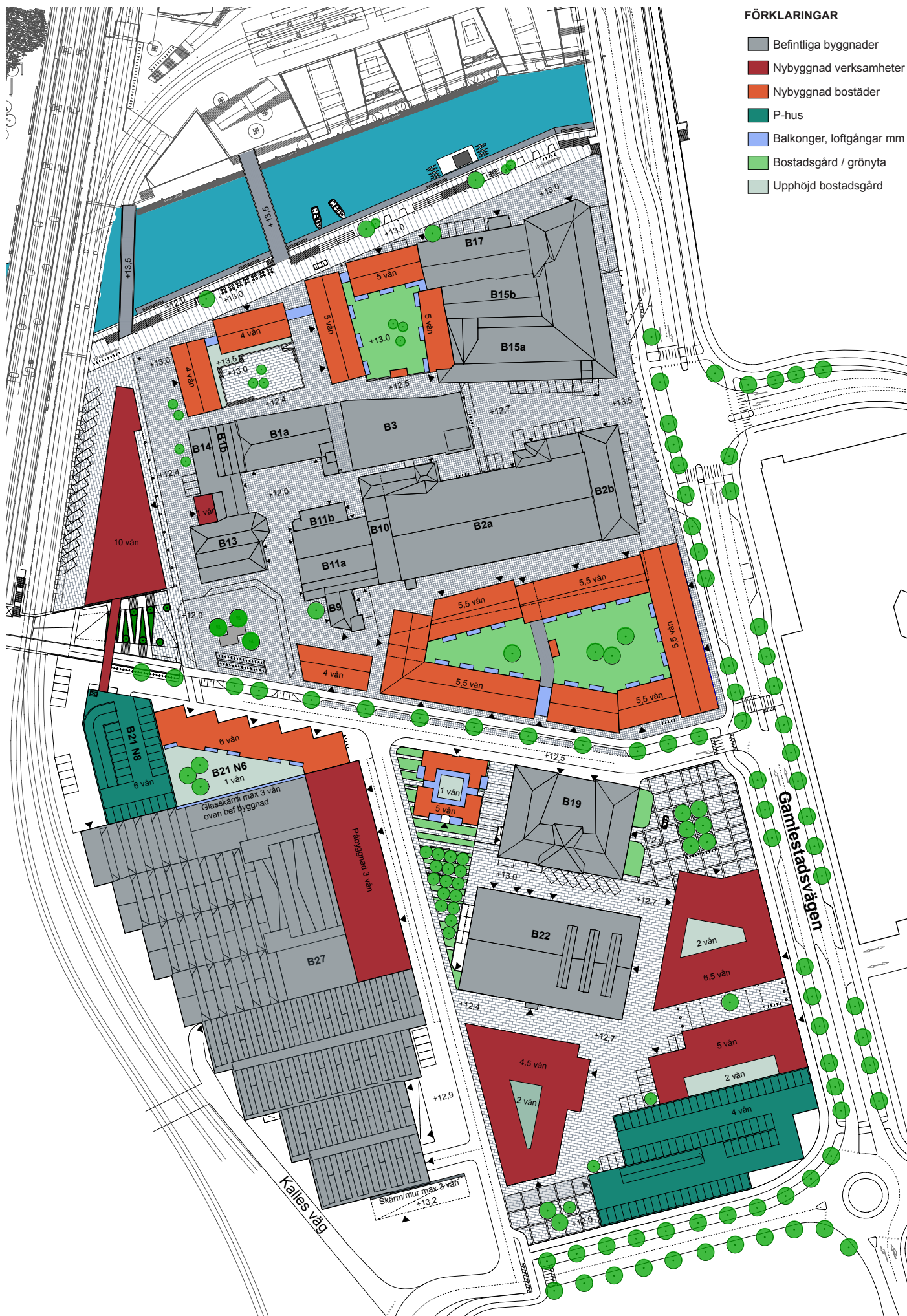
Områdets södra del och hotellet i nordväst får alltså en annan, större skala som möter upp de omgivande stadsrummen och i viss mån överensstämmer med områdets befintliga struktur. De skyddande byggnaderna kan också bli landmärken mot omgivningen, inte minst hotellet i väster.

Trafikbullret påverkar främst den planerade bostadsbebyggelsen. Generellt måste lägenheterna utformas med en tyst eller ljuddämpad sida. Det ger en planstruktur med i huvudsak slutna, mindre kvarter eller, där detta av olika skäl inte är möjligt, andra byggnadstekniska åtgärder som stänger ute eller dämpar trafikbullret.

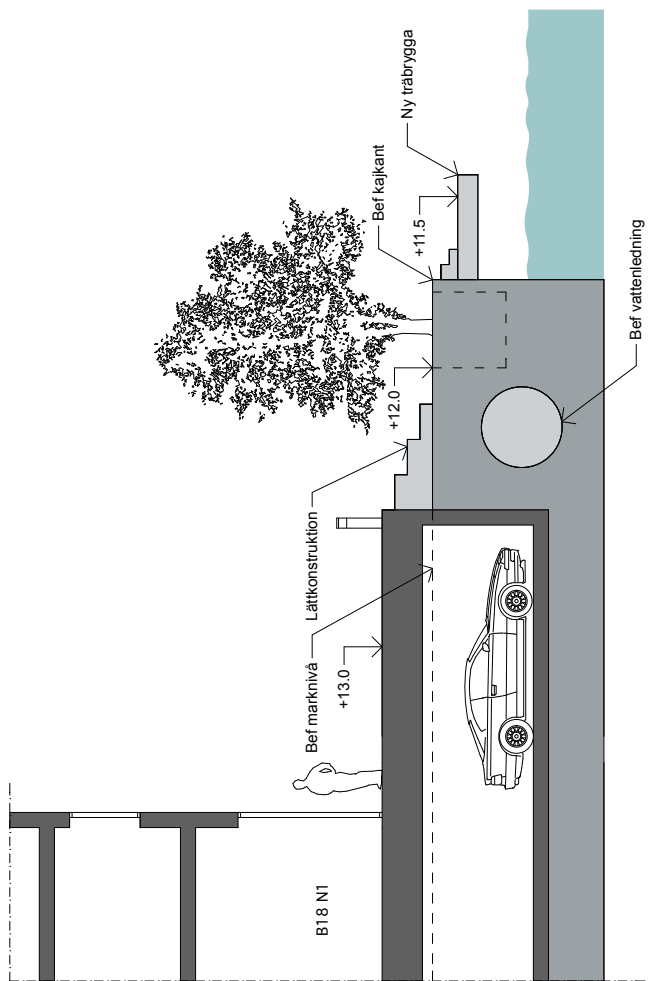
Öster om området passerar Gamlestadsvägen, som kommer att få en mer stadsmässig utformning. Längs denna förtäts bebyggelsen och bildar ett tydligt stadsbryn ut mot vägen och öster.



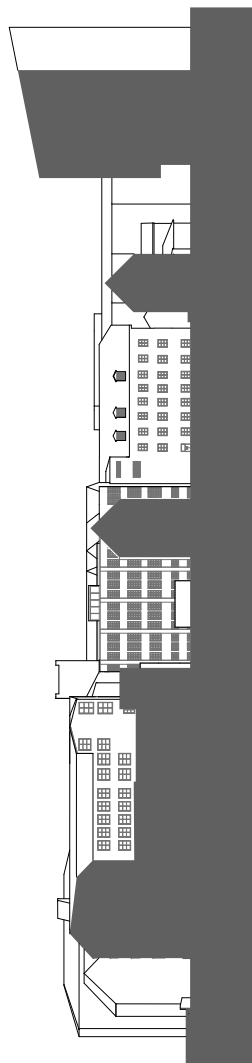
Det nya stationshotellet, som kan utgöra en del av det yttre skyddet



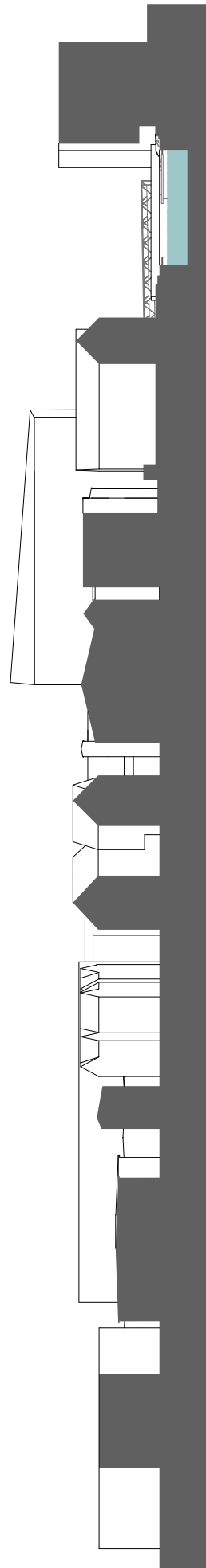
Situationsplan skala 1:1600



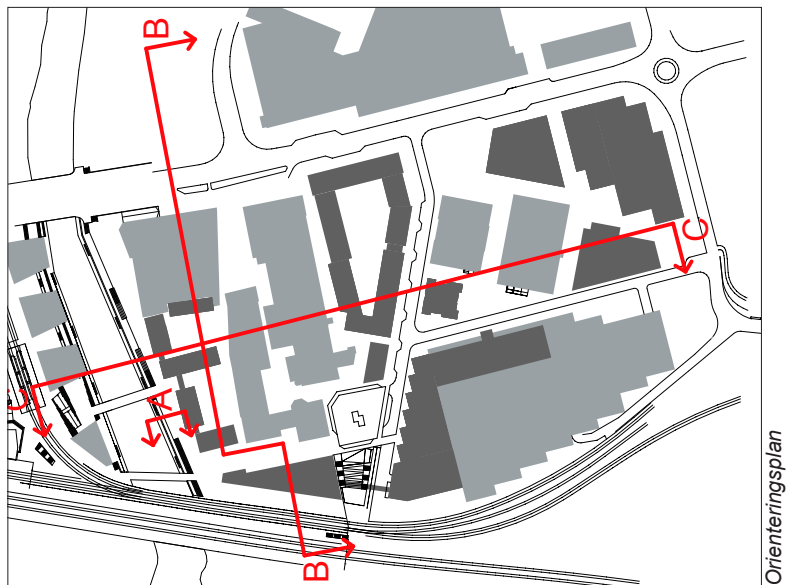
Sektion A-A genom kajen, skala 1:150



Tvärsektion B-B, skala 1:1500



Längdsektion C-C, skala 1:1500



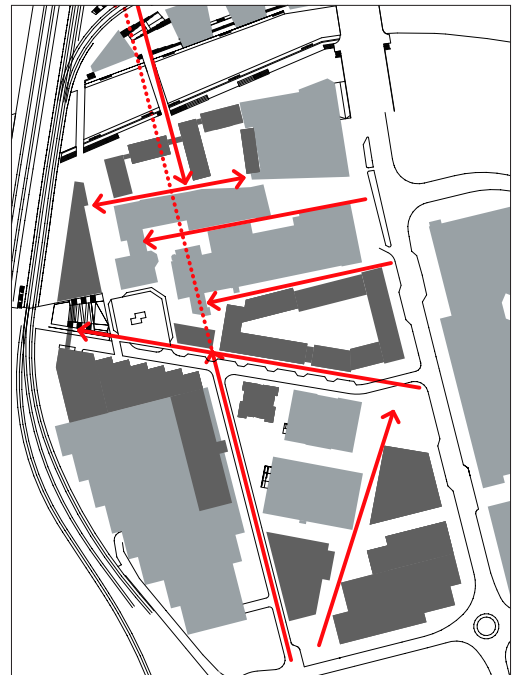
Orienteringsplan

Innehåll

- Nya byggnader:
- Bostäder
 - Verksamheter
 - P-hus
- Bef. byggnader
blandat innehåll



Siktlinjer



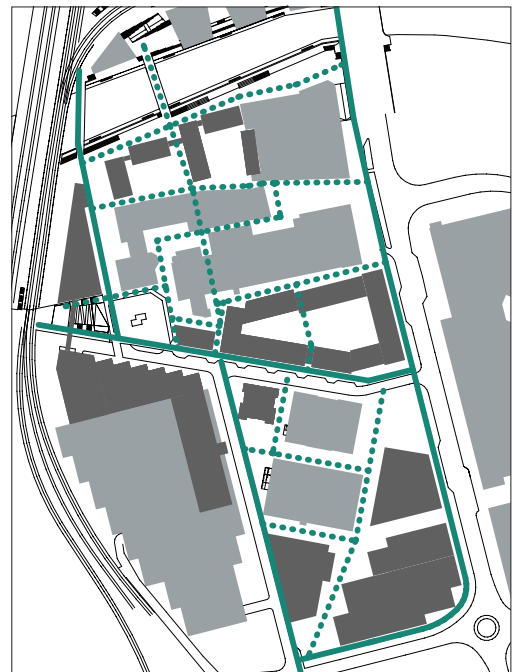
Biltrafik

- Stadsgata
- ... Shared space



Stråk

- ... Gång
- Gång/cykel



Grönska



Stadsrum



4 GESTALTNING NYA BYGGNADER



Ny bostadsbebyggelse längs den centrala gatan i öst-västlig riktning

Möten och skala

Vikten av å ena sidan en historisk förankring och å andra sidan moderna tillägg i förtätningen av en kulturhistoriskt känslig miljö har redan berörts. Frågan är hur man skapar en balans mellan historia och nutid i gestaltningen av den nya miljön.

Mötet mellan gammalt och nytt blir viktigt. I ett område som Gamlestadens Fabriker, där variationen är en stor del av karaktären, blir det viktigt att även dessa möten sker på olika sätt. Ett sätt kan vara återhållsamma, anpassade möten, där det nya får ett eget uttryck men anpassas i skala och volym. Ett annat kan vara att låta det nya sticka ut mer i både skala och uttryck.

Skalan som sådan blir också viktig. Idag präglas området av en småskalighet trots de relativt stora byggnadsvolymer. Det utbyggda området ska präglas av stadsmässighet och en tät skala. För att bygga vidare på områdets karaktär, blir det därför viktigt att hitta sätt att bryta ner skalan även i det nybyggda.

Genom en medveten gestaltning av volymer, fasader och tak kan man arbeta med dessa parametrar i utformningen av de nya byggnaderna.



Ett anpassat infillprojekt med tydlig egen identitet, Liverpool



Ny bebyggelse med gestaltning anpassad till den äldre bebyggelsen, men ändå med ett nutida uttryck. Klippan, Göteborg



En ikonbyggnad, Manchester



Tydliga, men anpassade, tillägg till det befintliga. Liverpool



Ett infillprojekt med avvikande skala och formspråk, Liverpool

Fasadernas utformning mot det offentliga rummet

Fasaderna bildar väggar i det offentliga rummet. De nya fasadmaterialen kan likna de befintliga, såsom puts, tegel och natursten i en varm färgskala, men de kan också anknyta till det industrimässiga genom råare, moderna material som stål, betong eller skivmaterial, gärna i en kallare färgskala. Likaså kan corténstål, med sin industrimässiga karaktär och varma kulör, med fördel användas. För ett mjukare intryck kan även trä väljas som fasadmaterial, likaså gröna, växtbeklädda väggar i några lägen. Variationen som sådan är viktig och ett sätt att bryta ner skalan. Detta kan också uppnås genom en hög detaljeringsgrad, något som är viktigt i all gestaltning av det nybyggda. Med det menas en omsorg i detaljer och utförande som harmonierar med det gamla utan att efterlikna det.

Längre fasader kan brytas ner i skala med en vertikal indelning. Tillsammans med entréer kan kvarterens hörn markeras för att ge en intressant rytme till gaturummen. I kvarteren vid Söveån får gavelmotivet samma funktion.

För att anknyta till industrikaraktären ska de nya byggnaderna inte ha några utanpåhängande balkonger ut mot gatan och det offentliga rummet. Istället ska balkongerna integreras i fasaden som ett yttre fasadliv för att ge ett slätt uttryck. Franska balkonger och burspråk kan i vissa fall tillåtas ut

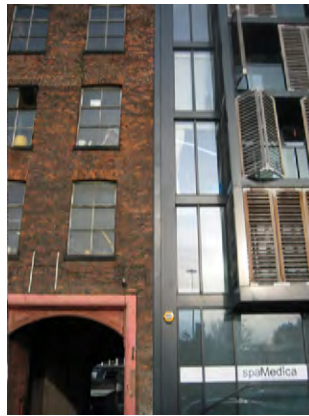
mot gatan för att skapa intressanta och dynamiska fasader. De får i så fall sticka ut max en halvmeter från fasadliv.

I de föreslagna bostadskvarteren vid Säveån behandlas fasaderna lite annorlunda än i övrig bebyggelse. Kvarteren består av fristående huskroppar som är sammanlänkade av delvis inglasade balkonger eller uppglasade bostadsrum. De fristående volymerna ska bryta ner skalan och möjliggöra genomsikt till den äldre bebyggelsen bakom. Länkarna har en funktion som bullerskydd och tar samtidigt upp ett tema med upphöjda förbindelsegångar mellan byggnaderna som var ett vanligt inslag i äldre industribebyggelse. Ett exempel på sådana finns fortfarande kvar mellan B2 och B13. Länkarna ska upplevas transparenta och ge ett lättare intryck än huskropparna. Här blir materialval och anslutningsdetaljer mycket viktiga. Genomsikten till bebyggelsen bakom, sett från kajen, är viktig, samtidigt som länkarna blir en del i det offentliga rummet, där innehållets privata karaktär inte får ta överhanden. Materialen kan variera mellan huskropparna, men varje enskild volym ska vara sammanhållen i material, gärna med tak i samma material. Färgskalan kan vara varm eller kall. Variationen i material och kulörer hålls samman av de tydliga och enhetliga volymerna.

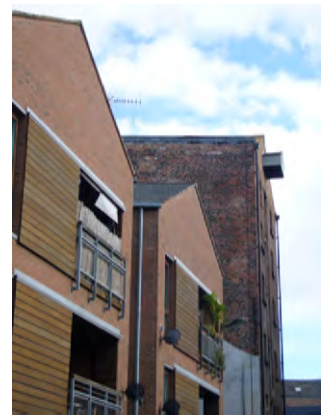
De skyddande byggnaderna i väster och söder kan få en storskaligare fasadbehandling ut mot de omgivande stadsrummen. Eftersom detta är utmärkta annonslägen, skulle de tätare konstruktioner som kan krävas här samtidigt kunna utnyttjas för skyltning, som en del i gestaltningen.



Hög detaljeringsgrad i fasadutformningen, Berlin



Ett avläsbart möte mellan gammalt och nytt, Manchester



Ett anpassat men nutida möte, Liverpool



P-hus med terrasserade bostäder ovanpå. Tydlig identitet och medveten gestaltning. Berget, Örestaden, Köpenhamn



En variation i material bryter ner skalan, Liverpool



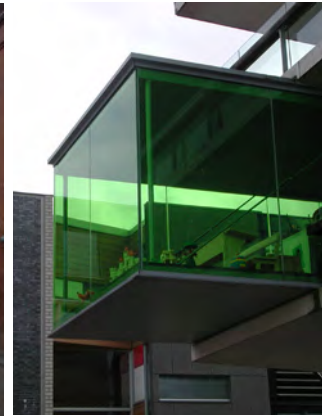
Exempel på balkonger som integreras i fasaden, Manchester.



Balkonger halvt infällda i byggnadsvolymen på bostadshus i Köpenhamn



*Nytt bostadshus i äldre industri-
miljö, Berlin*



*Ett inglasat rum som skjuter ut
från byggnaden, Amsterdam*

Bottenvåningarnas utformning mot det offentliga rummet

För att skapa en levande och trygg stadsmiljö, ska bottenvåningarna ha en öppen karaktär med verksamheter där det är möjligt. Öppenheten uppnås med stora glasade ytor i dessa lägen. I övrigt ska sockelvåningarna inte markeras, utan ha samma material som ovanliggande våningar.

Entréer till bostäderna placeras ut mot det offentliga rummet, med genomgång och visuell kontakt in till gårdarna. Detta ger en rytm till gatorna och bryter ner skalan, samtidigt som det befolkar stråken och lyser upp dem när det är mörkt.



*Genomgångar från gata till bostadsgård ger
ett visuellt samband. Oberbaum, Berlin*



Drottninggatan, Göteborg



Victoriapassagen, Göteborg



Bostadsgård, Berlin

Taken

Det finns ingen tydlig linje vad gäller takutformning i området, utan även här är det variationen som sådan som blir karaktäriserande. Det är därför viktigt att även nya byggnader får ett varierat och intressant taklandskap, även inom kvarteren där det är möjligt.

De enda lägen där takutformningen specificeras i planen är i bostadskvarteren i den norra delen. I kvarteren vid Säreån utgörs huskropparna av fyra- och femvånings sadeltaksvolymer, där den översta våningen är en vindsvåning med takkupor. Sadeltaken blir ett tema som sneglar tillbaka på tidigare bebyggelse delvis med bostadshus på platsen. I kvarteret söder om B2 kan den översta våningen antingen utformas som sadeltak med takkupor eller som en indragen vindsvåning.

Sadeltak med takkupor eller indragna vindsvåningar är också det ett sätt att bryta ner skalan. Där takkupor förekommer ska de liva med fasaderna med fronter i samma material som dessa och övriga sidor i samma material som omgivande tak.

Planen tillåter generellt inga utskjutande takfötter på bostadshusen, medan det är möjligt på verksamhetsbyggnaderna. I båda fallen är det viktigt att taken utformas med omsorg ändå ner på detaljnivå och att de betraktas som en femte fasad med tanke på den varierande byggnadshöjden. Till exempel ska takanordningar anpassas i material och kulör till intilliggande tak.



Stor hänsyn tagen till befintlig bebyggelse vad gäller tex material och takvinklar. Klippan, Göteborg



Gammalt möter nytt. Olika formspråk och takutformning, men en sammanhållen skala. Victoria-Quartier, Berlin

Bostadsgårdarna

Byggnadernas gestaltning in mot gårdarna kan vara friare. Balkonger och burspråk får en friare placering och utformning, där solvinklar och insynsskydd blir avgörande. Här ska ljusa kulörer och material väljas för att ge ljus och rymd åt gården. Detta blir också en intressant kontrast mellan gård och gata.

Gårdarna ska vara gröna, med möjlighet till stadsodling för de boende. Känslan ska inte vara för välordnad, utan det ska finnas utrymme för det oplanerade. De olika gårdarna får en varierande grad av privata och halvprivata zoner, med tydliga gränser emellan. Gränserna kan utgöras av nivåskillnader, låga murar och grönska, däremot inte av stängsel.

Gårdarna ska ha gemensamma ytor för de boende. Gårdshus ska ges en omsorgsfull utformning, gärna i lättare material som trä eller skivmaterial och gärna med anknytning till det industrimässiga. Cykelparkering ska finnas både på gårdarna och i utrymmen inomhus.

Bostadsgården norr om byggnad B1 får andra riktlinjer, eftersom platsen framför denna, områdets äldsta, byggnad blir ett offentligt rum mer än en regelrätt bostadsgård. Detta gör att bostadshusens inre och yttre fasader får samma laddning och byggnaderna ges ett stramare uttryck även in mot gården, med balkonger som integreras i fasadliv.



Tydliga gränser mellan privat och halvprivat inne på gårdarna, Berlin



Omsorgsfull utformning av gårdshus, gärna med industrimässiga material, Madrid



Plats för cykelparkering på gårdarna, Stockholm



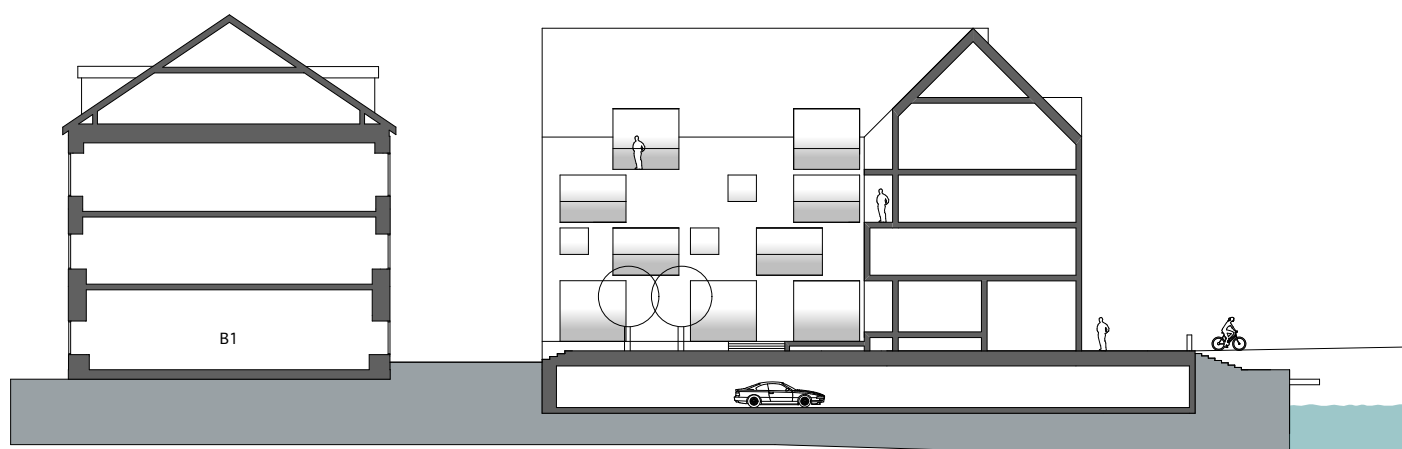
Grön och ljus gård. Haga, Göteborg



Friare formspråk in mot gårdarna Tietgenkollegiet, Köpenhamn



Plats för närodling, Berlin



Sektion genom bostadskvarteret och kajen vid Sävåån



Fågelperspektiv med de nya bostadskvarteren vid Sävån och platsen som bildas framför B1



Vy åt sydost från den nya entréplatsen vid B19, med en ny byggnad för verksamheter i fonden

5 BEFINTLIGA BYGGNADER



Vy mot nordost

Principer fasadåtgärder

I samband med att området byggs ut, krävs strategier för de befintliga byggnaderna. Som en bilaga till plankartan finns en sammanställning med riktlinjer för detta. Här behandlas de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde och frågor om bevarande exteriört och interiört.

Generellt kan sägas att alla byggnader får rivningsförbud, utom B18, B21 och en del av lågdelen på B2. Planen förespråkar nya bostadskvarter på dessa platser och just de byggnaderna bedöms vara mindre intressanta ur kulturhistorisk synvinkel. En rivning av B18 skulle också innebära att fasaderna på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna B1 och B3 friläggs, efter att ha varit förbyggda sedan B18 uppfördes.

En förtätning av området och ett delvis ändrat innehåll i de befintliga byggnaderna, kan i vissa lägen kräva förändringar och åtgärder av fasaderna. Några grundprinciper för detta har pekats ut och beskrivs nedan. Vilka principer som får användas var, framgår av bilagan med riktlinjer för befintlig bebyggelse.

1. Nya håltagningar kan göras, men ska underordna sig befintlig fasadindelning. Det är viktigt att det samlade intrycket av fasaden är intakt.
2. Nya håltagningar underordnade den befintliga fasadindelningen kan göras, men med möjlighet till håltagning ner till mark för nya entréer och skyltfönster i bottenvåningen. Även här är det viktigt att det samlade intrycket av fasaden är intakt.



Kv. Bastionen, Göteborg, före ombyggnad



Nya, större fönsterpartier efter ombyggnad, kv. Bastionen, Göteborg. Exempel på princip 1 och 2

3. Ett friare förhållningssätt till befintlig fasad kan tillämpas vid nya håltagningar. Om tilläggen bryter mycket mot det befintliga, är det viktigt att förändringarna blir tydligt avläsbara.



*Ny, fri fönstersättning som är tydligt avläsbar
Tv: Bostäder, Liverpool. Th: Museum, Duisburg. Exempel på princip 3*



*Ny entré som bryter mot det gamla, Manchester
Princip 3*



*Nytt glasparti i äldre fasad, Manchester
Princip 3*

4. Fasader som kan kompletteras med transparenta, utanpåliggande tillägg som bildar rum eller entréer, men samtidigt exponerar den befintliga fasaden bakom.



*Nya entréer som fasadtillägg
Museum, Madrid. Princip 4*



*Ny glasfasad framför befintlig, Berlin
Princip 4*



*Moderna tillägg i stål och glas som
fasadtillägg, Berlin. Princip 4*

5. Vid rivning av en anslutande byggnad eller del av byggnad kan en ny fasad ges en modern och transparent gestaltning, som en tydligt avläsbar årsring. Detta gäller lågdelen på byggnad B2.
6. Vid rivning av en anslutande byggnad, återskapas den äldre fasaden till sitt ursprungliga utseende. Även här med ett friare förhållningssätt i bottenvåningen för nya partier ner till mark. Detta avser norrfasaderna på B1 och B3.
7. Fasader som ska bevaras utan andra åtgärder än rent underhåll.

Generellt ska åtgärder på befintliga fasader utföras med stor omsorg och hög detaljeringsgrad. Där ett friare förhållningssätt kan tillämpas blir det viktigt att tilläggen är tydligt avläsbara.

6 GATOR, STRÅK OCH OFFENTLIGA RUM



Kajrummet

Rum med varierande storlek och innehåll

Utbyggnaden av området innebär att de flesta obebyggda ytorna försvinner. Platser som idag används för parkering och inlastning kommer att minskas och stadsrummen får istället den karaktär av blandstad som planen medger.

En rad väldefinierade stadsrum bildas mellan byggnaderna. Rummen varierar i storlek och innehåll. Torg, kaj, park, lekplats och ett antal mindre pocketplatser ska tillsammans med gränder och gator bilda sekvenser av rum. Även vissa ytor på ett par av bostadsgårdarna kan ses som en del i det offentliga rummet.

De nya eller omvandlade stadsrummen i området ska behandlas omsorgsfullt, men med en enkel, robust och industrimässig utformning. Platserna ska vara attraktiva med ett bra lokalklimat, det vill säga solläge och vindskydd där det är möjligt. För att få en flexibel användning av rummen, ska de inte vara för tillrättalagda, utan gestaltas som öppna, oprogrammerade vardagsrum för boende och besökare i området. Gränserna mellan offentligt och privat ska vara tydliga och utgöras av markbeläggning, nivåskillnader, murar eller grönska. Stängsel och andra barriärer ska däremot undvikas. Bottenvåningarna kan också innehålla inbyggda sittplatser och klimatskydd, som små mikroplatser runt stadsrum och längs stråk.

Namnsättning av gator, platser och kvarter blir viktigt som identitetsskapare i området. Namnen kan med fördel ha en historisk anknytning.

Material

Materialen ska vara oömma och ansluta till industrikaraktären. Idag utgörs marken till stor del av asfalt med inslag av gatsten. Gatsten förekommer också i hög utsträckning inne mellan de befintliga byggnaderna i den norra delen.

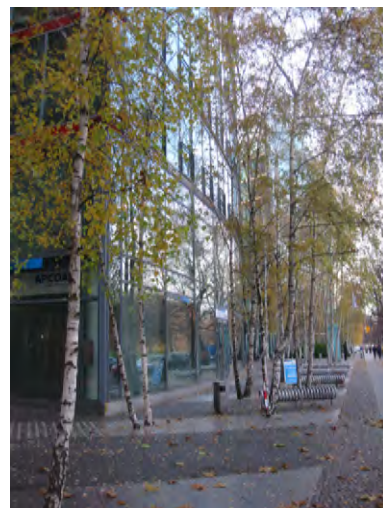
Den tvärgående gatan mitt i området och den anslutande gatan från söder längs med B27 ska utföras som stadsgator med asfalt på körfälten. I övrigt utformas stråken som "shared space", dvs materialmässigt sammanhållna ytor, där fordon ska färdas på de gåendes villkor. Dessa får beläggningar av olika marksten. Betongplattor och platsgjuten betong som anknyter till områdets karaktär kan blandas med natursten och keramiska material. Inne mellan byggnaderna i den norra delen får även de nya gångstråken gatsten som markbeläggning, för att ansluta till det befintliga.



Kajstråk, Västra Hamnen, Helsingborg



Kajmiljö, Oberbaum, Berlin



Träd integrerade i gatu-utformningen, Berlin



Anpassad skala och arkitektur på ett offentligt rum med plats för bil- och cykelparkering, Amsterdam



Exempel på bearbetad, men enkel markbehandling Manchester



*Kajmiljö i olika nivåer, planerad utan att vara tillrättalagd
Oberbaum, Berlin*



*Enkel och industrimässig markbehandling
Strandpromenaden, Västra Hamnen, Helsingborg*

Grönska

Platserna blir i huvudsak hårdgjorda, med inslag av grönska. Grönskan ska vara stadsmässig, men inte för tillrättalagd. Träd ska finnas i rader längs några gator och som solitärer i stadsrummen för att skapa ett bra lokalklimat och bryta ner skalan. Planteringar ska utföras på ett sätt som ansluter till den robusta och tillåtande miljön. Parken mitt i området blir ett grönare rum, en oas mitt i det stadsmässiga, liksom bostadsgårdarna.



*Exempel på ett litet, väldefinierat stadsrum med hårdgjorda
ytor och trädplantering, Liverpool*



Trädplantering anspråkslöst infälld i markbeläggningen, Berlin



*Tv: Grönskan ska inte
vara för tillrättalagd och
årstiderna kan få vara
tydligt avläsbara, Berlin
Th: Trädrad i gaturum-
met, Manchester*

7 ÖVRIG GESTALTNING I DET OFFENTLIGA RUMMET



Vy åt öster från nedgången till pendeltågsstationen

Belysning och ljussättning

Det är viktigt med en genomtänkt belysning i området. Belysningens primära funktion är att skapa trygghet och trivsel, men den kan också användas som ett scenografiskt inslag för att förstärka byggnader och platser. Ljussättningen ska belysa stråk, platser, utvalda fasader och grönska, med en blandning av direkt ljus från lyktor och indirekt ljus mot ytor. Detta blir ett sätt att ytterligare lyfta fram områdets karaktär.



Bostadsgård, Old Haymarket, Liverpool

Gatumöblering

Gatumöbler och utrustning ska ansluta till industrikaraktären, både vad gäller material och utformning. Sittplatser, papperskorgar, armaturer, pollare och övrig utrustning ska utformas med tanke på detta. Materialen ska vara robusta och tåliga. Trä, betong, granit, galvat stål och corténstål fungerar bra i sammanhanget. Även på de ytor som utgörs av allmän platsmark blir det viktigt att välja utrustning som ansluter till miljön, snarare än den som ingår i Göteborgs profilprogram.

Utrustningen kan gärna integreras i övrig utformning. Till exempel kan sittplatser placeras på murkrön, i anslutning till fasader eller trädplanteringar. Samtidigt måste det även här finnas utrymme för det till synes oplanerade och slumpmässiga.



Medveten gestaltning av cykelställ, Berlin



Kombinerade sittplatser och planteringar, Berlin



Robust och platsspecifik utrustning, Berlin



Pollare i corténstål med ett industrimässigt uttryck, Köpenhamn



Gaturum med varierade material samt kombinerade gatumöbler och trädplanteringar, Manchester

Skyltning

Gamlestadens Fabriker har utmärkta skyltlägen mot omgivningen. Bortsett från kajrummet, kan skyltningen utåt vara tillåtande, med en stadslik och variationsrik utformning. Som redan nämnts kan de nya, skyddande byggnaderna dessutom betraktas som stora skyltytor utåt. Det är viktigt att skyltningen blir "transparent", dvs att inga skyltlådor används.

Mängden trafikskyltar ska hållas nere inom området och trafikala anvisningar ska ske på annat sätt så långt som möjligt. Skyltning i anslutning till pendelstågsstationen ska ha samma utseende som för resten av knutpunkten.

Övrig fasadskyltning, som angivelse av hus- och gatunummer med mera, ska ha en gemensam utformning.



Tillåtande skyltning, Nordstaden, Göteborg

Parkering

I samband med förtätningen försvinner de flesta parkeringsytorna utomhus. Istället föreslås ett par nya P-hus i områdets utkanter och samtliga nya byggrätter ska ha möjlighet till ett källarplan som kan användas för parkering. Däremot är det viktigt med ett antal angöringsplatser och utomhusparkeringar utspritt i området för att öka tillgängligheten och attraktiviteten. Likaså ökar det tryggheten genom att befolka området. Platserna markeras med annan markbeläggning snarare än med målade linjer.

Barriärer

Exploateringen kräver ett antal barriärer inom planområdet eller vid källan, som skydd mot buller, risker och högt vatten. Där det är möjligt fylls de med innehåll, men i vissa lägen blir de rena barriärer. I båda fallen blir det viktigt med en omsorgfull gestaltning.

Arkeologi

Om de arkeologiska utgrävningarna visar på betydande fynd från den medeltida staden eller senare epoker, kan dessa lyftas fram i någon del av gestaltningen som ett mervärde för området. Detta kan göras på olika sätt och nivåer, till exempel genom:

- anvisningar genom mindre justeringar i planstrukturen.
- anvisningar med markbeläggning, belysning, grönska eller vatten.
- att lyfta fram tidigare funktioner, som till exempel sittplatser, i det offentliga rummet.
- exponering av bilder på fasader.
- utställningar.
- återanvändning av utgrävt material, exempelvis kullersten.
- att ge utrustning i det offentliga rummet en historisk anknytning, som till exempel brunnslock utformade som stadssigill.



Anvisningar i markbeläggningen visar var en tidigare kyrka stått, Berlin

FÖRTECKNINGAR

Källor

Gamlestadens Fabriker – historien om ett fabriksområde
Antiquum 2003

Fördjupad översiktsplan för delar av Gamlestaden – Bagaregården
Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad 2006

Fotografier och illustrationer

Göteborgs stadsmuseum:
Foto sidan 6, nederst

Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg:
Foto sidan 6, överst, Gamlestadens fabrikers arkiv (privatarkiv C:17:1)

Nils-Olof Sjöden:
Flygfoto sidan 12

Stadsbyggnadskontoret:
Flygfoto sidan 4
Ortofoto med plangränser sidan 5
Foto sidan 21, överst till höger
Foto sidan 28, nederst till vänster

Tenjin Visual:
3D-bild sidan 14

GAJD Arkitekter:
Övriga foton och illustrationer